

שם. יתגבר כאדי. יל' שהארי הגבורה שלו קנוי' בטבעו הי' צריך שיקנה האדם מדת הגבורה. עיי מה שירגיל עצמו לזה, וישתמש בחכמה ודעת אין לקנותה קנין גמור בנפשו, כדי להשתמש בה לעבודת בוראו, ואם הי' אומר "יתגבר" סתם לא הייתי יודע זה החיוב של קנין מדת הגבורה בנפשו.

גלע"ד כמו שפירשתי, השלשון מתפעל מורה שכ"כ תהי' מדת הגבורה קנוי' אצלו עד שתפעל אצלו ממילא, ועכ"פ עיקר ההוראה על הקנין בנפש, דבאמת ישנן מדות אחרות שהן טובות בשמורן ומ"מ אין ראוי שיהיו קנין בנפש, אבל מדת הגבורה למדין אנו מכאן שראוי לקנותה בתורת קנין בנפש.

ונ"ל דהוה חילוק בין מדת הגבורה למדת העזות, שעזות אע"פ שצריך להשתמש בה לעבודת השי"ת מ"מ המדה בעצמה, היא פחותה ואין לקנותה בתורת קנין בנפש, אבל הגבורה יפה היא בעצם ומעטרת את הנפש, ובה אשכחנא פתרי במה שהעירו החוקרים בלשון ובמדות, דמאי טעמא אצל מדת העזות מצינו שחלק הטוב שבה יכונה עז, בלא מלת פנים, עז כנמר', החלק הרע יכונה עם יחש הפנים, עז פנים לגיהנם', ובבושת הוא בהיפוך שהחלק הטוב יכונה עם פנים 'בושת פנים לגי'ע', והחלק הרע בלא פנים 'ולא הבישן למד'. ע' בס' 'יין לבנון' ובס' 'טל אורות' מאמר ג'. ובדברינו יתבאר על נכון, כי פנים מורה על הקנין שבנפש, שמי שקנה מדת העזות מיקרי עז פנים, כי הפנים הוא הצורה, והיינו הנפש, כמ"ש בשע"ת לר"י (שער ב' סעיף יז) ע"פ 'וצורם לבלות שאלי' כמו וצורתם היא הנפש, משריה מי שמשתמש במדת העזות, אבל אינה קנויה בנפשו, הוא משובח כשמשתמש בה במקום הדרוש לעשות רצון אביו שבשמים, אבל הקונה אותה בנפשו הוא מגונה, אבל מדת הבושת, הקונה אותה הוא משובח, אבל אם לא קנה אותה בנפשו, והוא משתמש בה לבד, אינו ראוי להשתמש בה במקום שתמנע מחכמה ושלמות אע"פ שהיא מדה טובה בקנינה בנפש, ע"כ אין לגנות את הבושת פנים, כי קנין הבושת הוא מעולה, וכן גינה בצדק את העז פנים, אע"פ שבפעולות העזות נמצא מעלה אבל הקנין מגונה הוא בא.

ב. פנקסי הראייה | פנקס ד', ל"ח (פנקס י"ג ראשון ליפו תרס"ד)

"אל תהי צדיק הרבה" (קהלת ז, טז), ולא 'אל תצדק הרבה', אמר קהלת, אבל ברשעה אמר "אל תרשע הרבה" (שם ז, יז). דהנה יש לכל דבר שאיפה ופועל. והנה מי שאינו שואף להיות צדיק גם כן יותר הרבה מערכו, הוא פוגם, שהרי חייב אדם לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב. אמנם בפועל צריך כל אחד להכיר יכולתו וערכו. על כן אמר "אל תהיה" בפועל "צדיק הרבה", יותר מערכך, אבל בכח תצדק הרבה ותחשוק לבא למעלה היותר עליונה. וברשעה אמר "אל תרשע הרבה", אפילו במחשבה לא תחפוז לרשע, ויש לומר שאמר "הרבה", משום שהנטיות הטבעיות של האדם, אפילו אותן שיסודם הוא היצר והתאוה, מכל מקום הם טובות כשמנהיגים אותן בדרך ישרה, ואין ראוי לאבדן מן העולם, ולא לכובשן יותר מדאי, בין בעולם הפרטי של האדם בין בעולם הכללי, דלא לסרוסי כלבא (חגיגה יד:) משום כל ש"בארצכם לא תעשו" (ויקרא כב, כד), כי אם להשמר שלא לעבור הגבול, שהגבול הוא הראוי, ויתר ממנו הוא הרבה.

תג מחיר 2

ג. עין אי"ה | ברכות, פרק א'

סט. מגין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו, שנאמר "פני ילכו והניחותי לך", א"ל הקב"ה למשה המתן עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך. הורנו, שכל המדות שחלק השי"ת בטבע האדם ונפשו, אין בהן אחת שתהא רעה בהחלט, עד שהיתה טובה לנפש בהיותה נעדרת. כי הפועל הטוב פעל הכל לטוב, רק צריך שישתמש בכל אחת כשעתה וכמדתה. מזה יצא שאין לדחוק, אפי' המדה הרעה, יותר מדאי, באופן שלא לתן לה שום מקום, כ"א מקומה המצומצם ראוי לתן לה, ולהשתדל לתקנה. ע"כ בשעת כעסו אין מרצין לו לאדם, שהאדם השלם ג"כ אפשר שיכעוס. ע"כ צריכה מדת הכעס להמצא, וראוי להרצות מיד, אבל לאמר שלא יהי' אל הכעס שום מקום, מורה כאילו כח נברא בנפש להרע, זה לא ניתן להאמר, (ורברי החסיד במס"י פ' י"א שכתב שמעלת הנקי המעולה היא שלא יעשה הכעס מעולם רושם בו כלל, צ"ע לע"ד). ומכוון כפי מדת השלמות הראויה להאדם המעלה, יסד המנהיג העליון ית' בהנהגתו הכללית, שישנם כוחות שתכליתם דומה בכלל הבריאה כתכלית הכעס באדם. ואם שאפשר לכובשם ע"י תפילת צדיקים וזכויות, אבל ראוי להניח להם איזה מקום, כי מעשה ד' הכל נברא לחלית טוב. ע"כ אמר המתן עד שיעברו פנים של זעם, ויפעלו פעולתם באיזה ערך עכ"פ, כי לא לריק נמצאו, ואניח לך. ובהיות המקום הניתן לכעס בהתעוררות האדם המעולה הוא מעט מן המעט, כמו כן ההנהגה בהנהגה הכוללת מצד עצמה, בהיותה מתנהגת כראוי בלא יתרון לקולים אינם טבעיים, היא ג"כ רק חלק מועט וקטן, מכונה בערך רגע, "כי רגע באפומ", וחסד אל כל היום".

מד. ואל תהי ככסילים. שהם טבועים בטבעם ברעות התכונות, והחטא אינו בהם מקרי כ"א תולדה מטבעם השואף לרע. ואינם שמים לב בסכלותם לתקן מקור החטא, דהיינו תכונותיהם הרעות, ע"י תלמוד תורה ומוסר בינה, בלכת אל החכמים להתחכם. והם מביאים קרבן, שהוא אמנם ראוי לתקן חטא מקרי, או כעשיית תשובה שלמה, שעוקר טבעו הקבוע לרע, ונשאר רק המקרה של החטא כיון שכבר נתקן כללו ומקורו. ובהיותם מביאים קרבן על המקרה של החטא, ואינם עושין תשובה לתקן את המקור של הקביעות ומקום הרשע, זאת היא מדת הכסילים.

מה. כי אינם יודעים לעשות רע, א"ה צדיקים נינהו. אלא אל תהי ככסילים שחוטאין ומביאין קרבן ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאים או על הרעה הם מביאים. אמר הקב"ה בין טוב לרע אין מבחינים, קרבן מביאין לפני. מי שתקן מדותיו בטבע ונעשו תכונותיו ישרות, הוא יכיר בהכרה פנימית את גנות הרע ויקרת הטוב, וימשך אחרי דרכי התורה באהבה ונדיבת נפש. א"כ המדה התכליתית בקרבן היא שיהי' מקרה החטא אפשרי רק במקרה. א"כ צריך שיבא האדם לתכונה זאת, שירע בהכרה פנימית שהאסור הוא רע ומגונה, ועי"ז הוא מביא קרבן. אמנם הכסילים, שאינם מביאים בהכרה פנימית מהו רע ומהו טובה, וכ"כ הם רחוקים מטבע הטוב והישר עד שיוכלו לצייר בעצמם כי האסור הוא טוב. אלא שהם כפופים לזה רק מצד גזירת התורה, א"כ מדותיהם הקבועות מיוסדות על אדני החטא. ע"כ אמר הקב"ה בין טוב לרע אין מבחינים, ואינם משערים בהכרה פנימית על מה הקרבן בא, על הטובה או על הרעה, שאצלם יוכל להצטייר שהחטא והתאוה הוא טוב, א"כ מה בצע בקרבנם, ואינם משיגים ממנו התכלית המכוונת. ובוזה יבא מאמר כי אינם יודעים לעשות רע כפשוטו. כי המעולה, מי שזיכך טבעיו כראוי וזהו שלימותו, שיוכל להשתמש כראוי גם בכוחות הרעים, ככעס וגאווה וקנאה וכיו"ב. אמנם מי שהוא נאסר ביד יצרו, ומדותיו רעות ולא זוה תכונתו הרעה ממקומה כלל, הוא אם יוכל לפעמים ע"י טורח רב לעשות דבר טוב מצד גזירת התורה ויראת העונש, אבל לעשות עם הכוחות הרעים דברים טובים, זה אינו יודע כלל. ובאמת כ"ז שלא יוכל האדם להשתמש גם בכוחות הרעים לטובה, איננו מחוקן בטבעו והחטא יהי' בו טבעי לא מקרי ולא בא עריץ עד תכלית הקרבן. ע"ז אמר כי אינם יודעים לעשות רע, כי אינם מכירים הכרה שלימה בפנימיות ההדרכה השלימה, ע"כ יפלו ויכשלו. כי האדם מוכרח להשתמש בכוחותיו הרעים ג"כ, כמו כוחות התאוה והחמדה, הרוגז וכאלה. אמנם זאת היא תורת אדם המעלה, שיהי' לבו ברשותו לעשות מכל אלה דרך ישרה ומשלמת.

ה. נאום על ישוב ארץ ישראל (קנין קרקע)

הנביא אמר: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים" (ישעיה כו, ב). הזכיר שתי תכונות שהן סגולות הקודש של כנסת ישראל. מלבד הסגולה של שמירת אמונים והברית הכרותה בין ישראל לצור מחצבתו, הוא גם "גוי צדיק" ועושה צדקה וחסד עם כל יחיד וגם עם כל אומה ולשון. ומשום כך הוא שואף שגם כבושיו ההכרחיים יהיו בדרך של צדקה ואמונה. וכשאנו חוזרים עכשיו לארצנו הרי אנו כובשים אותה לא בחיל ולא בחרב כי אם בדרך של שלום, ואנו משלמים במיטב כספנו בעד כל שעל אדמה מאדמתנו, אעפ"י שמעולם לא פקעה זכותנו מעל אדמת ארצנו הקדושה, כדברי ר' נחשון ואון ז"ל, שאומר בנוגע לקנין אגב קרקע, שכל יהודי נחשב לבעל קרקע, מכיון שלכל יהודי יש חלק בארצנו הק', וגם בזמן שהיא גזולה מאתנו בידי האומות, אין בכחם להפקיע את זכותנו מעליה, ויכול יהודי לקנות כל קנין אגב חלק בקרקע שיש לו באדמת ארצנו. ואמנם מצד הדין אף שרקע אינה נגזלת, הרי היא נכבשת. ויפה כחו של כבוש להפקיע את זכות הבעלות הקודמת. אבל הכבוש אינו קנין בפני עצמו. קנין ראשון הוא רק הקנין בכסף והוא גם נקרא כבוש, כדברי הרמב"ם (עי' הל' תרומות פ"א ה"י) שקנין קרקע בארץ ישראל נקרא כבוש יחיד אלא שזה כבוש צודק, כי האומה או היחיד המוותר על זכותו מקבל תמורתה טובת הנאה אחרת. והכבוש בחרב בא רק למלאות את מקומו של קנין כסף בזמן שאין אפשרות להשתמש בו. אבל בארץ ישראל שגם קנין כסף אינו תופס בה, ממילא אין גם הכח בידי הכבוש למלאות את מקומו כי קנין עם ישראל נבחלת קדשו הוא בטבע המציאות והוא אחד מד' הקנינים הנצחיים שהקב"ה טבע בעולמו (פסחים פז:). ולפיכך אמרה התורה: "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ" (ויקרא כה, כא) ואין שום כח בעולם שיוכל להפקיע אפילו את הקנין שיש ליחיד מישראל באדמת קדשו, על אחת כמה וכמה שאין כל יכולת להפקיע את זכותה של כנסת ישראל כולה מעל נחלת קדשה. אבל מכיון שאנו גוי צדיק שומר אמונים, הכבוש שלנו הוא - במקום שאפשר - רק בדרך של שלום ע"י קנין כסף. ברצוננו לקיים מצות "אהבת לרעך כמוך" לא רק לגבי יחידים, כי אם גם לגבי האומות ושלא תהיה גם לאומות העולם טענה וטינה עלינו, כפי שאמרו חז"ל ששני מקומות אין לאומות העולם טענה עליהם לומר שהם גזולים אתנו, והם: מערת המכפלה וגורן ארונה, מכיון ששלמנו את כסף מחירם. וכך אנו זוכים בארצנו בשני הקנינים העצמיים, בקנין הנצחי של ישראל בארץ מכורתו ובקנין כסף, כדברי הירושלמי שבשני דברים זכו ישראל בארץ ישראל "בשבועתם של אבות ובכבושם של בנים", כבוש ע"י קנין ובנין. והקנין הקיימת לישראל לקחה עליה את התפקיד הגדול הזה לגאול את אדמת ארצנו בקנין כסף, ולכן נוכל לומר בפתחת הבית הזה שעתיד להיות המרכז לעבודה הגדולה הזאת: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". (ההד, סיון תר"ז)